

“75 jaar geleden? Toen was de woningnood enorm!”

Peter de Krom bij de tot ecologische vakantiewoning omgebouwde bunker.

In 1947 werd WVH opgericht onder de naam 'Woningbouwvereniging 'Rotterdam aan Zee'. We vieren dit jaar onze 75e verjaardag, maar gaan ook even terug in de tijd met Peter de Krom.

“Bunkers zijn zeker geen oplossing voor de woningnood van nu”

Peter is voorzitter van Stichting Stelling 33. Een organisatie die erfgoed van de Atlantikwall betekenis geeft met vernieuwende concepten. Dat lijkt op het eerste gezicht niets te maken te hebben met wonen. Maar het had daar in de periode van het ontstaan van WVH juist heel veel mee te maken. Peter vertelt ons het verhaal van het tweede leven dat veel verdedigingswerken na de Tweede Wereldoorlog kregen: bunkers werden in gebruik genomen als woningen.

Woningnood

Peter start zijn verhaal: “Vanaf het voorjaar in 1942 begint de Duitse bezetter met het evacueren en afbreken van delen van Hoek van Holland, om zo plaats te maken voor verdedigingswerken en schootsveld. Met name de aanleg van een tankgracht met mijnevelden rond toen het ‘Stützpunkt Hoek van Holland’ is bepalend. In het tracé van deze tankgracht ligt de Pannenbuurt waar 91 gezinnen wonen, die worden gedwongen ergens anders onderdak te vinden. De meeste gezinnen mogen in het dorp Hoek van Holland een woning zoeken. De eerste grote evacuatie wordt aangekondigd in januari 1943. Hoek van Holland wordt ontruimd en alleen de mensen die ‘belangrijk werk’ hebben, mogen blijven. Vooral de ‘Oude Hoek’ wordt gesloopt. Vanaf de herfst van 1943 wordt daar zo’n 70% aan bebouwing met de grond gelijk gemaakt. Alleen de woningen aan het Seinpad, de gereformeerde kerk en een paar huizen en gebouwen blijven staan. De Duitsers maakten van Hoek van Holland een vesting als onderdeel van de Atlantikwall. Als na de oorlog in 1945 de wederopbouw begint, keren veel van de oorspronkelijke inwoners terug. Er is veel werk. Twee grote bedrijven vestigen zich in de Hoek; de veerdienst Hoek van Holland-Harwich, de huidige Stena Line en de kunstharsfabriek Synres, nu onderdeel van DSM. Daarnaast is er werk in de scheepvaart en de berghaven. En in Hoek van Holland wordt een ‘transitkamp’ ingericht. Een kamp waar onder andere Engelse soldaten tijdelijk verblijven op hun doorreis van Engeland naar Duitsland, of juist van Duitsland weer terug naar huis. En daar waar veel werk is, ontstaat een grote behoefte aan woonruimte. Dat is ook in Hoek van Holland het geval. Er is enorme woningnood en het is heel moeilijk om aan een woning te komen, want die zijn er gewoonweg niet meer.”

Wonen in bunkers

Al snel vinden mensen toch een oplossing: de Duitse bunkers worden in gebruik genomen als woningen. Peter: “Er zijn drie grote locaties waar dat vooral gebeurt: het Roomse Duin, de Nieuwlandsedijk en het Voorduin. In het Roomse Duin liggen dan nog ongeveer veertig verdedigingswerken, dit zijn woonbunkers en andere bouwwerken. Daarvan zijn er in de jaren vijftig 22 in gebruik als woning. In de andere bouwwerken worden soms bergingen gemaakt of ze worden weer gebruikt als wc.” Op een plattegrond uit die tijd laat Peter zien waar de Rietdijkstraat liep. “De bunkers krijgen bijna

men als 'Luctor et Emergo' (vertaling: ik worstel en kom boven) en huisnummers. Zo kan er bijvoorbeeld gewoon post bezorgd worden. Op de plattegrond zijn familienamen bij de bunkers geschreven. Daarvan zijn er ook weer doorgestreep. Want mensen verhuizen ook van en naar bunkers." Peter weet niet precies hoe 'de toewijzing van bunkers' in zijn werk gaat. "Ik weet wel dat mensen die werk hebben, voorrang krijgen als het gaat om woonruimte. In een krantenartikel van het naoorlogse dagblad Het Vrije Volk uit 1954 staat te lezen dat achttien Rotterdamse gezinnen nog in bunkers wonen. Het bericht meldt dat de gemeente hier een eind aan wil maken. De gemeente is in elk geval eigenaar van de grond. Het lijkt me waarschijnlijk dat de gemeente de bunkers aan bedrijven verhuurt, die ze op hun beurt doorverhuren aan hun werknemers. Het wonen in bunkers duurt uiteindelijk tot ver in de jaren vijftig."

De winters zijn vreselijk

Op de vraag hoe het wonen in een bunker was, vertelt Peter verder: "Er is in de bunkers geen stromend water, geen riolering, geen gas en dus geen centrale verwarming. Als watervoorziening zijn er wat centrale tappunten. Kolen- of petroleumkachels zorgen voor verwarming. En koken gebeurt op butagas of petroleum. Douchen of eigenlijk beter wassen, gebeurt in een teil. De toiletten worden waarschijnlijk met meerdere huishoudens gedeeld. En omdat er geen riolering is, ga je soms op een emmer. En die emmers worden ergens centraal geleegd. Ik heb best wat mensen gesproken die

Elly van de Dood.

Van Bunker 'Elly' naar Loef en Lij

Eén van de mensen die Peter sprak over wonen in een bunker is Elly van de Dood. "Elly en haar jongere zus Janny zijn geboren in een voormalig Duits bouwwerk, een paardenstal. De stal is omgebouwd tot woning en is naar Elly vernoemd. Dat zie je op de foto. Elly is niet het kleine meisje dat op de foto op het paadje loopt, dat is waarschijnlijk een buurmeisje. Elly is wel het meisje dat een lepel levertraan van haar moeder krijgt. Deze foto is gemaakt in de omgebouwde paardenstal." Een korte zoekactie in de administratie van WVH levert op dat Elly recent is verhuisd naar een nieuwbouwappartement in Loef en Lij. Elly reageert op het verhaal van Peter: "Ik weet zelf niet veel van de tijd in het bunkerdorp. Ik was natuurlijk klein en het is lang geleden. Maar ik vind het heel mooi dat er aandacht aan besteed wordt. Leuk als er naast die foto van dat kleine meisje van vroeger, een foto wordt geplaatst van mij nu, in mijn appartement in Loef en Lij. Want ik woon hier hartstikke naar mijn zin!"

in een bunker woonden of geboren zijn. En ze zeggen allemaal dat de winters vreselijk waren. Ventilatoren en warm stoken lukte simpelweg onvolgende."

Bunkers zeker geen oplossing voor de woningnood van nu

Peter heeft zijn hart verpand aan de Hoek. "Ik heb vanaf mijn tiende met tussenpozen 20 jaar in een Duinker en Verruit woning (woning met oranje dak) gewoond. Ik woon nu in Rotterdam, maar ik heb een huisje op het recreatieoord. Ik hou van de duinen en het strand. En ik had de droom om een bunker om te bouwen tot een

ecologische vakantiewoning. Als een ultieme plek om te recreëren, midden in de natuur. Dat is gelukt met Cocondo, een project van Stichting Stelling 33. We hebben een bunker duurzaam opgeknapt. Alles is circulair, dat wil zeggen dat alles een tweede leven heeft gekregen of nog een tweede leven kan krijgen. We gebruikten bijvoorbeeld het hout van een omgevallen eik uit Rotterdam. Dat opknappen van de bunker was een enorme klus. Ik ben heel trots op het resultaat. Maar de conclusie is ook dat een bunker opknappen tot woning géén oplossing is voor de wooncrisis van nu."